

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА	
ПРИМЉЕНО:	23. 08. 2016
	1011/16

ИЗВЈЕШТАЈ о оцјени урађене докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, Одлуком број 08/3.880-13/ 16 од 7. 7. 2016. године, именовало је Комисију за оцјену докторске дисертације кандидаткиње мр Радмиле Пејић под називом *Спорови око болоњског концепта универзитета*, у саставу:

1. Др Ранка Перић Ромић, доцент, ужа научна област Посебне социологије Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
2. Др Драган Коковић, редовни професор, ужа научна област Посебне социологије, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, члан;
3. Др Немања Ђукић, доцент, ужа научна област Теоријска социологија, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан.

Након што је остварен одговарајући преглед и анализа урађене докторске дисертације кандидаткиње мр Радмиле Пејић, Комисија подноси Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци Извјештај о оцјени урађене докторске дисертације под називом *Спорови око болоњског концепта универзитета*.

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ТЕЗЕ

Докторски рад Радмиле Пејић, магистра социолошких наука, написан је на 270 страница компјутерски сложеног текста, фонта 12, Times New Roman, формата А4 са проредом 1,5. Основни текст написан је на 270 страница, са 9 табела, 14 графикана, 13 слика и списком литературе на 13 страница. Поред Увода и Прилога, рад је подијељен у 9 дијелова.

У уводном дјелу рада, под називом *Увод у проблем истраживања*, кандидаткиња нас упознаје са научним и практичним значајем друштвено-економских и политичких промјена у Европи, које су довеле до промјена у високом образовању и озбиљно уздрмале традиционални универзитет. Промјене у друштву довеле су до мијењања улоге, начина рада и структуре универзитета, што се

негативно одразило на квалитет високог образовања и довело до хиперпродукције неквалитетног и тржишно неконкурентног високообразованог кадра.

Теоријски оквир за разматрање овога проблема заснива се на анализи узрока који су довели до слабљења класичног хумболтовског универзитета и стварања болоњског концепта универзитета. Такође, у раду су анализирани утицаји међународних фактора и свјетских економских чинилаца који су наметнули реформу високог образовања, а кроз различите критичке приступе анализирана је и њена оправданост на нашим просторима. Значајан дио рада посвећен је споровима који се воде око неопходности реформе високог образовања с једне стране, али и прикривених економско-политичких интереса развијених земаља свијета с друге стране. (стр.6–10)

Први дио докторског рада носи назив *Методологија истраживања* (стр. 10–19), са поглављима: *Научни опис појаве; Одређење предмета истраживања; Циљ истраживања; Хипотетички оквир истраживања; Методе истраживања; Значај истраживања.*

Кандидаткиња истиче да у савременом друштву циљ образовања није стварање критичке свијести и интелектуалног капитала као духовне вриједности и вриједности по себи. У неолибералном капиталистичком друштву, материјалне вриједности су доминантне, а знање постаје роба која на тржишту рада новчани еквивалент добија у зависности од потражње. Дакле, циљ савременог образовања јесте припремити младе нараштаје за услове тржишно оријентисане привреде, у којој знање постаје главна покретачка снага одрживости капиталистичке хегемоније.

Други дио рада носи назив *Од идеје универзитета до болоњског концепта универзитета* (стр. 19–32), са поглављима: *Настанак модерне идеје универзитета; Различите улоге универзитета; Универзитет у транзицији; Универзитет и друштвене вриједности; Политичка транзиција и универзитет; Економска транзиција друштва и трансформација универзитета.*

Овај дио рада нуди разматрање идеје универзитета, те дискусије и полемике које су вођене кроз различите историјске епохе. Освијетљена је појава различитих политичких идеологија и испитана њихова улога у урушавању хумболтовске идеје универзитета у првој половини XX вијека. Такође, у овом дијелу рада говори се и о различитим улогама универзитета које су доминирале у различитим историјским периодима, а које су условљене друштвеним, економским, политичким и културним околностима. Посебна пажња посвећена је утицају друштвених промјена на образовни систем: глобализацији, европској интеграцији и новом концепту универзитета.

Трећи дио рада носи назив *Реформе високог образовања у ери глобализације* (стр. 32–59), са сљедећим поглављима: *Глобализација и промјене у високом образовању; Болоњски процес као посебани облик глобализације; Реформе високог образовања и искуства других земаља; Ирски модел образовања; Реформа високог образовања у Њемачкој; Реформа високог образовања у земљама у окружењу; Реформа високог образовања у Словенији; Реформа високог образовања у Хрватској; Реформа високог образовања у Србији; Реформа високог образовања у*

Црној Гори; Реформа високог образовања у Македонији; Реформа високог образовања у Босни и Херцеговини.

У поглављу *Реформе високог образовања у ери глобализације* анализирани су високообразовни системи, стандарди и процеси у другим земљама с посебним освртом на реалне могућности и рјешавање проблема универзитета. Истраживане су манифестне и латентне функције болоњског процеса, као и његове посљедице на развој образовања. Као аналитички оквир рада послужила је упоредна студија у којој су анализиране реформа високог образовања и трансформација универзитета у осам земаља. Анализа даје допринос разумијевању стварности у којој се универзитети налазе у процесу своје трансформације.

Четврти дио рада носи назив *Друштвена улога високог образовања у болоњским документима* (стр. 59–90), са сљедећим поглављима: *Лисабонска конвенција; Сорбонска декларација; Болоњска декларација; Министарска конференција у Прагу; Министарска конференција у Берлину; Министарска конференција у Бергену; Министарска конференција у Лондону; Министарска конференција у Леувену/Louvain-la-Neuve; Министарска конференција у Будимпешти/Бечу; Министарска конференција у Букурешту; Министарска конференција у Јеревану; Ревизија болоњског процеса; Секторске стратегије развоја; Лисабонска стратегија: Стратегија „Европа 2020“; Стратегија „Југоисточне Европе 2020“.*

У овом дијелу рада одабрани су, класификовани и критички анализирани релевантни документи, који се односе на болоњски процес и образовање за XXI вијек, а посебан акценат је стављен на друштвени значај и улогу тих докумената за развој високог образовања код нас.

Пети дио рада носи назив *Правни и административни оквир за високо образовање у БиХ и Републици Српској* (стр. 90–110), с поглављима: *Правни и административни оквир за високо образовање у БиХ; Оквирни закон о високом образовању у Босни и Херцеговини; Основе квалификацијског оквира у Босни и Херцеговини; Стандарди и смјернице за осигурање квалитета у високом образовању у Босни и Херцеговини; Министарства, установе и тијела надлежна за високо образовање у БиХ; Министарство цивилних послова БиХ; Агенција за развој високог образовања и осигурање квалитета; Центар за информације и признавање докумената из области високог образовања у БиХ; Ректорска конференција у БиХ; Конференција министара образовања у БиХ; Правни и административни оквир у Републици Српској; Стратегија развоја образовања у Републици Српској 2016–2021. године; Закон о високом образовању; Закон о звањима која се стичу завршетком високог образовања; Закон о студентском стандарду; Закон о Унији студената Републике Српске; Закон о студентском организовању; Закон о научно истраживачкој дјелатности и технолошком развоју; Подзаконски акти који регулишу област високог образовања у Републици Српској; Министарства, установе и тијела надлежна за високо образовање у Републици Српској.*

У петом дијелу рада анализирани су специфичан друштвени и образовни

систем у Босни и Херцеговини, те закони и подзаконска аката којим је уређена област високог образовања у Републици Српској и БиХ. Овај дио рада садржи и преглед установа које су надлежне за дјелатност високог образовања у Републици Српској и Босни и Херцеговини. Анализа има за циљ да утврди у којој мјери оквири политика, стратешки документи и остали прописи у Републици Српској и БиХ промовишу високо образовање. Сходно томе, у раду се покушава одговорити на питање доприносе ли, на нормативном нивоу, министарства, агенције и друге установе надлежне за високо образовање, ефикасности и побољшању квалитета високог образовања. Предмет анализе је и однос политичких и стручних чинилаца у процесу доношења образовних одлука, као и концепт образовне политике.

Шести дио рада носи назив *Болоњски процес на универзитетима у Републици Српској* (стр.110–152), са шест поглавља: *Организација наставног процеса на универзитетима; Академско особље; Студенти у систему високог образовања; Уписна политика; Међународна размјена академског особља и студената; Финансирање високог образовања.*

У овом дијелу рада анализиран је систем високог образовања у Републици Српској и идентификовани су кључни параметри овог, болоњским процесом пројектованог концепта универзитета, с посебним освртом на најзначајније проблеме и недостатке. Шесто поглавље представља приказ релевантних истраживања која су показала да је систем високог образовања суочен с изазовима и потешкоћама како у погледу финансирања, тако и у погледу недостатка наставног особља, обезбјеђења квалитета образовања, научно-истраживачког рада, лиценцирања и акредитације високошколских установа и студијских програма, мобилности студената и наставника, конкурентности дипломаца на тржишту рада итд.

Седми дио рада носи назив *Унапређење квалитета високог образовања* (стр. 152–185), са поглављима: *Национални оквир квалификација; Исходи учења – кључан аспект квалитета високог образовања; Компетенције за друштво знања; Европски систем преноса бодова (ECTS); Додатак дипломи – Diploma Supplement; Успостављање контроле квалитета на високошколским установама у Републици Српској; Систем квалитета на универзитетима у Републици Српској; Структура, процедуре и ресурси система осигурања квалитета; Интерни и екстерни надзор система обезбјеђења квалитета; Рангирање универзитета; Узроци и мотиви глобалних рангирања универзитета; Свјетске ранг-листе; Рангирање универзитета у Републици Српској; Конференције о високом образовању у Републици Српској.*

Реформа високог образовања ставила је посебан акценат на значај унапређења квалитета високог образовања, као један од кључних циљева болоњског процеса. У овом раду разматрани су изазови и могућности његовог унапређења кроз процесе интерне и екстерне евалуације. Понуђени су одговори на специфична питања која се намећу при разматрању различитих мјерила за вредновање квалитета. У погледу научно-истраживачког рада и повезивања високог образовања с потребама тржишта рада, академска заједница треба да покаже висок степен друштвене одговорности, као и да испуни критеријуме квалитета у складу са

међународним стандардима и прописима који регулишу ову област високог образовања.

Осми дио рада носи назив *Међусобно супротстављени приступи болоњској реформи* (стр. 185–204), са поглављима: *Отпори болоњском процесу; Расправе о болоњском процесу; Ставови студената о болоњском процесу.*

Анализа ове теме показала је да је болоњски процес схваћен на различите начине, да постоје отпори и да се воде спорови око болоњског концепта универзитета и комерцијализације знања. Значајно је указати на то да је, поред позитивних аспеката примјене Болоњске декларације у систему високог образовања, приказана и критика владајућих ставова која се односи на перцепцију одређених аутора који изражавају доминантно негативан став према њиховој употреби. На тај начин се покушала избјећи једностраност и субјективност у приказивању и тумачењу њиховог значаја.

Девети дио рада носи назив *Правци развоја високог образовања* (стр. 204–212) са поглављем: *Правци дјеловања у систему високог образовања у Републици Српској.* са поглављем: *Правци дјеловања у систему високог образовања у Републици Српској.*

Постојећи правни и административни оквир успоставио је темељ за реформу високог образовања. Међутим, *Стратегија за наметан, одржив и инклузиван развој* или стратегија *Европа 2020* успоставила је потпуно нов концепт развоја друштва укључујући и образовање, што је наметнуло потребу усклађивања законодавства са најновијим трендовима. Важећи Закон о високом образовању и други прописи нису довољно јасни и прецизни, а имали су више измјена и допуна, па је у том смислу неопходно израдити сопствене стратешке документе, те извршити ревизију и хармонизацију законске регулативе у складу с поменутом стратегијом, на чему у наредном периоду треба да ради Министарство просвјете и културе Републике Српске, у сарадњи с академском заједницом.

Друштвене промјене захтјевају нови приступ образовању радне снаге, која треба да посједује знања и вјештине различите од знања и вјештина стицианих претходних година. Да би били створени предуслови за размјену знања и искустава радне снаге, потребни су образовани кадрови, стручњаци са знањима и вјештинама и ефикаснији систем који ће омогућити креативност и иновативност високошколских установа. Због тога су у раду понуђени могући правци развоја високог образовања који би могли допринијети стварању повољнијег амбијента за економски развој Републике Српске.

У **Закључку** кандидаткиња истиче да је реформа образовања олако прешла преко универзалних вриједности универзитета и да су спорови који се око реформе воде, у том смислу оправдани. Такође наглашава да аспекти болоњске реформе нису доживјели пуну афирмацију у образованој пракси у Републици Српској. Болоњска реформа показује недостатке у погледу индивидуалног рада студената и рада наставног особља. Проблеми су очити у неусклађености предиспитних обавеза и потребног времена за њихову реализацију, недовољној повезаности наставних садржаја са праксом итд. Кандидаткиња закључује да су недостаци видљиви и у

неадекватним законским регулативама које би требало да прате и подржавају реформе образовања. Важно је напоменути да рад може послужити као индикатор проблема у провођењу реформе високог образовања.

У раду је абecedним редом наведена литература и кориштене интернет стране, те листа табела, слика и графикона. На крају се налазе прилози у служби теоријске анализе докторске дисертације.

2.УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Основни разлог због кога је истраживање предузето садржан је у научном и друштвеном значају проблема. Истраживање има за циљ да објасни узроке који су довели до трансформације универзитета у савременом друштву и квалитет те трансформације. Разумијевањем савременог друштвеног контекста и детаљном анализом друштвених, економских и историјских промјена које су ослабиле традиционални универзитет, потребно је утврдити у којем правцу те промјене воде високо образовање и до каквих ће нових облика организовања високошколских установа оне довести.

У раду су анализирани узроци који су довели до успостављања болоњског процеса, као и изазови и потешкоће с којима су се суочавале високошколске установе примјењујући болоњске документе, како у погледу лиценцирања и акредитације високошколских установа и студијских програма, тако и у погледу усавршавања наставног особља, увођења три циклуса студија, система ECTS бодова, мобилности академског особља и студената, осигурања квалитета образовања, конкурентности дипломаца на тржишту рада, успостављања међународне компетенције, финансирања итд. У раду је истражен и утицај Болоњске декларације на стање на универзитетима у Републици Српској и посљедице које је изазвала болоњска реформа, а које су оставиле траг на квалитет високог образовања.

Циљ истраживања био је да се утврде и анализирају интерне и екстерне перцепције о односу између универзитета и академске заједнице, и то бавећи се питањем друштвене улоге и одговорности универзитета са становишта њихових чланова с једне стране, и истакнутих интересних група ван универзитета с друге стране. Анализа ставова о болоњском процесу стављена је у контекст велике незапослености младих и истиче релевантне функције високог образовања за допринос друштвеном и економском развоју земље и њених грађана. Велики проблеми у високом образовању настају због непознавања суштине квалитета образовања, као и непознавања начина и метода за изграђивање постојаног система квалитета.

Очекује се да ће ове анализе помоћи да сви актери у високом образовању почну континуирано да раде на унапређењу квалитета образовања и научноистраживачког рада, као и да обезбиједу услове за трансфер знања у сврху развоја науке, привредног, социјалног и културног напретка Републике Српске. Практични допринос овог истраживања огледа се у томе да Влада Републике Српске, Привредна комора, послодавци и остали социјални партнери схвате да треба заједнички да улажу у развој високог образовања, јер високо образовање доводи до

отварања нових радних мјеста, а самим тим и до смањења сиромаштва.

Конечно, рад је понудио могуће правце дјеловања у систему високог образовања с циљем подизања квалитета образовања и постизања равнотеже између тржишта рада и високог образовања.

Кандидаткиња је развила хипотетички оквир кога чине општа хипотеза и помоћне хипотезе. Општа хипотеза од које се полази садржи тврдњу да: *савремени глобализацијски процеси намећу нужност реформе образовања свим развијеним земљама, као и земљама које претендују привредној, односно економско-политичкој стабилности.*

Помоћне хипотезе садрже сљедеће ставове:

- Примарни циљ савременог процеса образовања јесте репродукција капиталистичког начина привређивања.
- Знање постаје роба, а његова вриједност зависи од потражње на тржишту рада.
- У савременим процесима образовања доминира материјална димензија.
- Усмјерено и специјалистичко образовање одговара неолибералном капиталистичком друштву.
- Реформа образовања треба да омогући лакшу проходност образовног капитала за потребе глобалне економије.
- Реформа образовања треба да омогући лакше и брже запошљавање.
- Иза потребе за реформом образовања стоје свјетске милтинационалне компаније и корпорације.
- Нису све еропске земље подједнако припремљене за реформу образовања, јер нису све на истом друштвено-економском степену развоја.
- Квантификација знања није еквивалент квалитети образовања.
- Промјене концепта универзитета одразиле су се на квалитет високог образовања и довеле до хиперпродукције неквалитетног и тржишно неконкурентног високообразовног кадра.
- Успјешност реформе образовања зависи од промјена друштвене свијести, адекватног законског оквира, измјена начина рада наставног особља, као и успостављања нових компетенција предавача и студената.
- Реформа образовања подразумијева процес усавршавања у континуитету свих релевантних фактора.
- Ефекти реформе образовања зависе од спремности и усаглашености свих чинилаца да раде на њеној адекватној примјени како би се постигао задовољавајући успјех.
- Унапређење квалитета високог образовања довешће до развоја науке, привреде, социјалног и културног напретка Републике Српске.

Кандидаткиња је детаљно сагледала досадашња истраживања која су релевантна у односу на тему дисертације и тако свом истраживању дала утемељен и чврст оквир. Наведени су резултати бројних савремених истраживања које је кандидаткиња презентовала у својој докторској дисертацији, а то су сљедеће студије и аутори:

Арсовски, З. (2005). *Квалитет и болоњски процес*, Национална конференција о квалитету – Фестивал квалитета, Крагујевац; Аврамовић, З. (2008). *Да ли је друштво знања нови тип друштва* Социолошки преглед, вол. XLII, бр. 1. стр. 81-100.; Аврамовић, З. (2011). *Социолошка осматрачница културе и образовања* Београд: Рашка школа; Bergan, S. i Veber, L. (2005). *Javna odgovornost za visoko obrazovanje i истраживачки рад*. Savet Evrope F-67075 Strasbourg Cedex. <http://book.coe.int>; Богдановић, М. (2005). Токови реформе на Универзитету у Београду: глобална перспектива, у : *Високо образовање у Србији на путу ка реформи – четири године касније*. Алтернативна академска образовна мрежа, Београд; Бодрошки, Б. (2012). *Комерцијализација високошколског образовања и различити приступи осигурању квалитета*. Настава и васпитање, 61(4), 645-661; В. (2009). *Јесу ли државна свеучилишта глупа?* Загреб: Наклада Јасенски и Турк; Вашичек, В., В. Будимир, и С. Летинић. (2007). *Показатељи успјешности у високом образовању*, Привредна кретања и економска политика, 110, 51-80; Вујић, Ј. (2010). *Америчка искуства, образовање у Србији данас*, стр. 153-161. Београд: Унија синдиката просветних радника Србије, преузето са: <http://www.unijasprs.org.rs/images/stories/>, 2. септембра 2011; Вулановић, В., и други, (2005). *Систем квалитета, ИСО 9001:2000*, ФТН-ИИС, Нови Сад; Гајић, О., Будић, С., Лунгулов, Б. (2009). „*Јединство у различитости*“ као европска димензија високог образовања. Гајић (Ур.), *Европске димензије промена образовног система у Србији, Истраживање и развој* (Вол. 5), (стр. 133-146). Нови Сад: Филозофски факултет; Јарић, И. и М. Вукасовић. (2009). *Болоњска реформа високог школства у Србији: Мапирање фактора ниске ефикасности студирања, Филозофија и друштво*, 2, 119 -151.; Јарић, И. (2010). *Болоњска реформа високог школства у Србији: проблеми, дилеме, очекивања и страхови наставног особља на Београдском Универзитету*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд; Јасперс, К. (2003). *Идеја универзитета*, Београд: Плато; Кулић, Р. (2008). *Глобализација и Болоњски процес*. Педагогија, том 63, бр. 4, стр. 527-539; Коковић, Д. (2009). *Друштво и образовни капитал*, Нови Сад: Mediterran Publishing; Коковић, Д. (2011). *Болоњска декларација-подстицаји, отпори и ризици*, Зборник радова са научног скупа, Филозофски факултет у Бања Луци, 16. и 17. новембар 2011, бр.12:127-136; Лазетић, А. (2006). *Историја и структура болоњског процеса*, у: *Болоњски процес и високо образовање у Србији*, Цицero, Београд; Лазић, М. (2007). *Систем квалитета-ОМС у високом образовању*, Фестивал квалитета, Национална конференција о квалитету, Крагујевац; Лаушевић, С. (2010). *Економизација знања и образовања: Пут у необразованост?* Социолошка луча, вол.IV, бр.1: 84-99.; Liessmann, K. P. (2009). *Teorija neobrazovanosti: zablude društva znanja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Lourtie, P. (2001). *Furthering the Bologna Process*, Report to the Ministers of Education of the signatory countries, Prague; Lomas, L. (2004). *Embedding quality: the challenges for higher education*, Quality Assurance in Education, Vol. 12, No. 4.; Лунгулов, Б. (2011). *Исходи учења у високом образовању као индикатори квалитета образовања*. Педагошка стварност, 7(9), 610-623.; Маринковић-Недучин, Р. и Лазетић, П. (2002). *Европски систем преноса*

бодова у високом школству, Београд: Алтернативна академска образовна мрежа; Маринковић-Недучин (2005). *Универзитет према европском моделу: правци деловања и приоритети*, у: Високо образовање у Србији на путу ка реформи – четири године касније. Београд, Алтернативна академска образовна мрежа; Милутиновић, Ј. (2009). *Различити приступи квалитету образовања*. Зборник Матице српске за друштвене науке, 128, 75–88.; Миладиновић, С. (2011). *Реформа и отпори: високо образовање између личних интереса и друштвених потреба*, у: Технологија, култура и развој: тематски зборник радова XVII научног скупа међународног значаја, уредник Властимир Матејић, стр 7-16. Београд: Удружење „Технологија и друштво”. Преузето са: <http://www.tehnologijaidrustvo.org> 19.12. 2015. године; Николић, Р. (2010). *Глобализација кроз болоњски процес у високом образовању*, Преузето са: www.uskolavrsac.edu.rs, 24.10.2015. године; Новак, Ј. (2005). *Кључне заблуде које ометају реформу високог образовања у Србији*, у: Високо образовање у Србији на путу ка Европи – четири године касније, Београд: Алтернативна академска образовна мрежа; Olsen, J. P., & Maassen, P. A. (2007). *European Debates on the Knowledge Institution: The Modernization of the University at the European Level*. In P. Maassen & J. P. Olsen (Eds.), *University Dynamics and European Integration* (pp. 3-22). Dordrecht: Springer; Поповић, Д. (2005). *Пројена ризика у првој фази имплементације реформе универзиета*, у: Високо образовање у Србији на путу ка реформи – четири године касније. Алтернативна академска образовна мрежа, Београд; Ракић, В. (2006). *Приватни универзитети у Србији и Болоњска декларација: такмичити се или сарађивати*, у: Болоњски процес и високо образовање у Србији, Цицero, Београд; Ристић, Ј. (2004). *Нова схватања предавања у универзитетској настави*, У књизи: Традиција и савременост (стр. 711–723). Бања Лука: Филозофски факултет; Тодоровић, А. Перовић, В., и Бојанић Р., (2008). *Controlling as a Strategic Instrument of Company Management*, 14. International Scientific Conference on Industrial Systems – IS, Факултет техничких наука, Нови Сад ; Тодоровић, К. (2010). *Основне претпоставке ефикасне наставе засноване на принципима Болоњске декларације*, Социолошка луча, Вол. 4(1), 282-293.; Uzelac, M. (2007). *Metapedagogija I. Paideia kao paidia politike*, Vršac : Visoka strukovna škola za obrazovanje vaspitača, Novi Sad : Studio veris. Преузето са: www.uzelac.eu, 23.11. 2014 године; Узелац, М. (2009). *Приче из Болоњске шуме*, Преузето са: www.uzelac.eu, 23.6. 2013. године; Узелац, М. (2009а). *Metapedagogija II Educator, quo vadis*, Novi Sad :Veris. Преузето са: www.uzelac.eu, 09. 3. 2015 године, Фихте, Ј.Г. (1976). *Учење о науци*, Београд; Шљукић, М. (2009). *Осврт на однос образовања и тржишта рада у савременом српском друштву*. Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 34 (2), 229.

У раду су анализирани готово сви релевантни подаци европских институција које се баве образовањем, његовом трансформацијом, улогом у савременом друштву и квалитетом уопште. Анализирани су и табеларни прикази и графикони тих истраживања.

European Commission/EACEA/Eurydice, 2014b. *The Structure of the European Education Systems 2014/15: Schematic Diagrams*. [pdf] Available at: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/education_structures_EN.pdf Преузето 2 April 2015.; Eurostat, 2015a. *Glossary: Early leaver from education and training*. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics.explained/index.php/Glossary:Early_school_leaver Преузето: 25 March 2015.; UNESCO-UIS (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, Institute for Statistics), OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) and Eurostat, 2013. *UOE data collection on education systems. Volume 1: Manual: Concepts, definitions and classifications*. [pdf] Available at: <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/ueo-data-collection-education-systems-v1-2013-en.pdf> [Accessed 12 January 2015].; OECD (2012). *AHELO Feasibility Study Interim Report*, Directorate for Education, Institutional; OECD (2013a). *Assessment of Higher Education Learning Outcomes – AHELO, Feasibility Study Report, Volume 3 – Further Insights*. Преузето са: http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/AHELOFSReport_Volume_3.pdf, 23. 05. 2015. године; OECD (2013b). *Assessment of Higher Education Learning Outcomes Feasibility Study Report, Volume 2 – Data Analysis and National Experiences*. Преузето са: http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/AHELOFSReport_Volume_2.pdf 27. 01. 2015. године; ISCED-F 2013 International Standard Classification of Education: Fields of Education and Training 2013 classification is available on UNESCO's Преузето са: website: <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>, 23.08. 2015. године; *Diploma Supplement* (2014). Преузето са http://www.europass.fi/download/147031Online_the_diploma_supplement.pdf 29. 01. 2015. године; Државни акциони план за признавање квалификација у Босни и Херцеговини (2006). Преузето са: http://www.untz.ba/uploads/file/bolonjski%20proces/5_ViH%20Priznavanje%20Drzavni%20akcioni%20plan.pdf, 02.09.2015.; *Образовање у Босни и Херцеговини-Управљање, финансирање и руковођење правне реформе у вишем образовању и истраживању Савјета Европе*. (2005). Образовање. Преузето са : <http://bs.wikipedia.org/wiki/> 06.08.2013. године; Основна документа – *Развијање свијести о болоњском процесу у БиХ*, Берген комунике, Преузето са: http://www.sus_bih.org/ 16.02.2013. године; *Препорука Комитета министара Вијећа Европе о признавању и ојени квалитета приватних високошколских установа* (1997), СС-HER Комитет за високо образовање Савјета Европе. Преузето са: <http://www.culture.coe.fr/her>. 22.3.2013. године; *Препорука о истраживачком задатку универзитета* (2000). Европска комисија. Преузето са: <http://www.europa.eu.int/comm/education>. 13.02.2013. године; *The European Higher Education Area Joint Declaration of the European Ministers of Education convencend in Bologna on the 19. june 1999*. (2003). У књизи: S. Bergan (ed.), *Recognition issues in the Bologna Process*. Strasbourg: Council of Europe Publishing;

Towards the European higher education area, *Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague*, on May 19th 2001. Преузето са: www.ehea.info 12.4.2012. године; The European Higher Education Area - Achieving the Goals *Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education*, Bergen, 19-20 May 2005. Преузето са: www.ehea.info 12.4.2012. године; Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, London *Communiqué* 18. May 2007. Преузето са: www.ehea.info 12.4.2012.; The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade *Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education*, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. Преузето са: www.ehea.info 12.5.2013. године; The European Higher Education Area, Budapest-Vienna Declaration March 12, 2010. Преузето са: www.ehea.info 12.7.2015. године; The European Higher Education Area Making the Most of Our Potential: Consolidating Bucharest *Communiqué*, 26-27. April 2012. Преузето са: www.ehea.info 12.5.2013. године; *The European Higher Education Area*, Yerevan *communiqué*, Yerevan, 14-15 May 2015. Преузето са: www.ehea.info 12.7.2015. године; *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning – EQF*. (2008). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Преузето са: http://ec.europa.eu/eqf/documentation_en.htm 11.6.2015. године; *The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report* Преузето са: www.ehea.info 12.5.2012. године, *The Teaching Profession in Europe: Practices, Perceptions, and Policies*. Преузето са: www.ehea.info 12.5.2012. године; Преузето са <http://www.bhas.ba/саопштења/2013/> прелиминарни резултати, на дан 15. 4. 2015. године; *Прелиминарни резултати пописа становништва*. Преузето са <http://www.bhas.ba/саопштења/2013/> на дан 16.12.2014. године. *Индикатори Свјетске банке*. Преузето са <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS> на дан 12.11.2014. године; *Тематски билтени*. Преузето са http://www.bhas.ba/tematskibilteni/BHAS_Ars_VH_press.pdf на дан 11.11.2014. године; Стратегија развоја образовања Републике Српске за период 2016–2021. године. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 12.05.2016.године; Закон о високом образовању . Преузето са: <http://www.vladars.net/> 12.12.2015. године; Закон о звањима која се стичу завршетком високог образовања. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 11.03.2015. године; Закон о студентском стандарду. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 10.12.2014. године; Закон о Унији студената. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 11.02.2014. године; Закон о студентском организовању. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 11.06.2016. године; Закон о научно истраживачкој дјелатности и технолошком развоју. Преузето са: <http://www.vladars.net/> 05.11.2014. године.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Кандидаткиња мр Радмила Пејић у својој докторској дисертацији користи доступан и расположив теоријски материјал који обухвата референтну научну литературу, али и законске одредбе и друге правне акте који неупитно отварају могућност јасног увида у тему. Значајно је напоменути да су у раду коришћени и резултати ранијих истраживања свјетских и домаћих институција задужених за праћење примјене болоњског концепта образовања, што доприноси цјеловитом увиду у њене позитивне ефекте и указује на недостатке које мора сагледати са аспекта специфичности услова у којима се реформа проводи. У том смислу кандидаткиња, компарирајући реформу високог образовања у земљама у окружењу са онима из других дијелова Европе, указује на важност друштвено-економске развијености друштава као неопходног услова за провођење реформе у коме се она јавља као нужност и потреба, а не као услов и директива. Нормативистички приступ који је доминантан у раду може се посматрати искључиво као предност ове докторске дисертације, јер повезује политичко-правне, економске, социјалне и друге аспекте с реалним могућностима за имплементацију у одређеном друштву.

Методолошки поступак анализе садржаја примијењен у доступној, референтној и савременој литератури и другим кориштеним документима освјетљава све аспекте значаја реформе високог образовања, али и недостатке који су се показали евидентним не само на нашим просторима, него и у институционалном схватању универзитета уопште. Синтетизовање научне литературе кроз коју се елаборира болоњски концепт универзитета коначно доводи и до циља рада, не удаљавајући се суштински од почетно постављених хипотеза.

Изазови процеса глобализације пред којима ни кандидаткиња не остаје равнодушна потврђују неопходност промјене концепта универзитета, али га и не ослобађају од хумболстовске идеје стварања слободне индивидуе и грађанина свијета. Управо се спорови око болоњског концепта универзитета са социолошког аспекта воде на релацији очувања вриједносног концепта универзитета по себи, и потреба тржишта рада у неолибералном капитализму. Кандидаткиња примјеном дескрипције сагледава све доступне документе којима процес реформе високог образовања треба бити помогнут и олакшан као и подржан, али потом врло вјешто дедукцијом правног и административног оквира указује на законске и подзаконске акте који по исходима истраживања не дају очекиване резултате који би задовољили потребе неолибералног друштва за стварањем јединственог европског простора у коме знање очигледно губи идеал и постаје исључиво роба.

Проблематизовање концепта осигурања квалитета на високошколским установама кандидаткиња посматра кроз све релевантне чиниоце, посебно истакавши однос између нормативних оквира и недовољно прилагођене свијести наставног особља и студената за новонастале промјене у систему високог образовања. Анализирајући врло вјешто поменуте односе и процесе кандидаткиња успјева потпуно систематизовано да уочи предности и недостатке отпора према новом концепту високошколског образовања не занемарујући ни улогу владиних

институција задужених за имплементацију ове реформе.

Објективност овог докторског рада препознаје се не само у коришћењу великог броја научних публикација из ове области, као и законских регулатива и других правних аката, него и кроз непристрасан и критички приступ важећим нормама под којима се изводи реформа, институцијама задуженим за њено провођење, а на крају и кроз сам наставни процес на релацији професор и студент. Кандидаткиња у раду кроз систематску анализу расположивог материјала указује на то да промјене у друштву нужно доводе и до промјена концепта и схватања универзитета, али и да је важно схватити да универзитет и даље остаје мјесто стварања друштвених вриједности. Тиме овај рад добија једну потпуно нову димензију, тачније отвара могућности за сагледавање још једног битног проблема који се односи на проучавање промјене система вриједности у условима хиперпродукције високообразованог кадра, а у сфери потрошачког друштва гдје знање постаје битан чинилац на тржишту рада. Могућност очувања вриједносног карактера знања по себи, заправо зависи од успостављања и осигурања квалитета високог образовања као једног он највећих и најтежих изазова са којим се реформисани универзитет сусреће.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Допринос овог докторског рада науци, а нарочито социологији образовања, огледа се у широком сагледавању контекстуалне равни у којој се одвијала и одвија реформа образовања. Рад указује на пропусте и недостатке реформе с циљем њиховог отклањања.

Цјеловито сагледавање чинилаца који су утицали на реструктурирање високог образовања упућује на немогућност одржања традиционалног концепта универзитета у условима глобалне доминације неолибералног капитализма. Кандидаткиња указује на вриједносне компоненте болоњског концепта универзитета у условима глобалних друштвених промјена с нагласком на потребу уважавања историјских и тренутних друштвено-економских специфичности нашег простора.

Кандидаткиња указује на то да реформа универзитета није нужно укидање његове традиционалне вриједносне компоненте, него да може и треба да буде степеница прилагођавању потребама тржишта рада. Тај контекст никако не треба посматрати изоловано од чињенице да болоњски концепт образовања није код нас примијењен као резултат развојних потреба и нужности, него је наметнут из земаља у окружењу које желе да створе европски простор образовања прилагођен властитим потребама и интересима.

Допринос овог докторског рада свакако се види и у настојању кандидаткиње да докаже да унапређење квалитета високог образовања представља кључ успјеха процеса саме реформе. Важно је уочити да је реформа потреба, а не само обавеза. Кандидаткиња истиче да се спорови воде око оспоравања потребе за реформом прије него што су израз сагледавања њених предности и недостатака.

У практичном смислу, рад нуди и конкретне показатеље који говоре о потребама промјене концепта традиционалног универзитета и стварања образованог

кадра који задовољава потребе тржишта рада, али с обавезом осигурања квалитета као предусловом конкурентности.

Рад посебно доприноси расвјетљавању проблема координисаног дјеловања између универзитета, Привредне коморе, Републичког завода за запошљавање, послодаваца и осталих учесника одговорних за економски развој друштва.

Свакако је битно нагласити да рад представља један цјеловити увид у нормативне оквире под којима се реформа одвија, што уједно омогућава сагледавање правних недостатка који отежавају адекватно провођење реформе. С тим у вези, посебан допринос докторске дисертације мр Радмиле Пејић видљив је у обједињеним подацима и истраживачким резултатима релевантних институција који се односе на резултате унапређења квалитета високог образовања. Кандидаткиња је кроз потпуно комплексно сублимирање свих референтних параметара кроз које се проводи реформа дала могућност позиционирања наших универзитета наспрам других европских у којима се „Болоња“ примјењује, с циљем уочавања специфичности услова у којима се налазимо и које треба уобзирити, до оних услова реформе високог образовања који се јављају као обавезујући. Такође, јасно назначавача изазове савременог друштва у коме нужно мора доћи до реформе, али не по свим понуђеним условима. Управо уочавање могућности очувања специфичности наших универзитета под изазовима реформе јесте један важан допринос овог докторског рада научном сазнању.

Приказани узрочно-последични односи у процесима реформе образовања не изостављају ниједан субјект који утиче на успјешност њеног провођења, а с циљем унапређења квалитета високог образовања. У том смислу рад даје посебан допринос указујући на одговорност у провођењу реформи владиних институција, самог универзитета, академског особља али и свих грађана.

Промјена друштвене свијести у правцу потребе реформисаног образовања битно ће утицати на контекстуални оквир у коме ће се мјерити успјешност проведених реформи. У том смислу, рад даје посебни допринос расвјетљавајући улогу и одговорност свих релевантних чинилаца у процесу провођења реформе.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

На основу претходно наведеног, Комисија констатује сљедеће:

Мр Радмила Пејић урадила је докторску дисертацију у складу с одобреном темом поштујући и уважавајући принципе израде научних радова. Докторска дисертација представља оригинални допринос науци, посебно с аспекта недовољне истражености и научне анализе овог проблема.

Докторска дисертација *Спорови око болоњског концепта универзитета* представља добар увод за истраживање сродних проблема који се односе на високо образовање и представља шири контекст из којег је могуће даље изучавати појединачне сегменте реформе високог образовања на простору Републике Српске и Босне и Херцеговине. Важно је истаћи да рад нуди потпуну анализу свих релевантних правних докумената неопходних за разумијевање провођења реформе високог образовања, што потврђује неопходност научне интердисциплинарности.

Кандидаткиња испуњава све законске и стручне услове за одбрану докторске дисертације из социолошких наука.

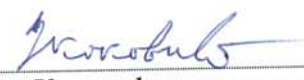
Комисија Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци.

ПРЕДЛАЖЕ

да мр Радмили Пејић одобри јавну одбрану докторске дисертације из области социолошких наука на тему *Спорови око болоњског концепта универзитета.*

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. /Др Ранка Перић Ромић, доцент, предсједник/

2. /Др Драган Коковић, редовни професор, члан/

3. /Др Немања Ђукић, доцент, члан/